

การวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงแข่งขันในผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็ง ของประเทศไทย

An Analysis of Competitive Advantage of Thailand's Frozen Tilapia Products

สุภาวีนี ทศนสุวรรณ^{1*} และวินัย พุทธิกุล²

Supawinee Thasanasuwan^{1*} and Winai Puttakul²

¹นิสิตปริญญาโท สาขาธุรกิจการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²รองศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Abstract

The objectives of this research were to analyse competitive advantage of Thailand's frozen Tilapia products and to compare with Vietnam using Michael E. Porter's competitive advantage theory, SWOT analysis and agribusiness system. This study was a qualitative research. Investigations of secondary data were conducted using related documents. The results of the competitive advantage of Thailand's frozen Tilapia products have the competitive advantage in the Tilapia products because of abundance of fish, infrastructures supporting trade and investment, the trade privileges from major export market, good policy to directly and indirectly promote the sectors and food safety. The factors that cause competitive disadvantage were little domestic demand. However, the study on factors determining the competitive advantage of Thailand and Vietnam found that Thailand's advantages of Vietnam the related and supporting industries are higher than Vietnam and Vietnam has been affected by measures of trading partners more than Thailand.

Keyword: *Tilapia, frozen tilapia, agribusiness system and competitive advantage*

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงแข่งขันในผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็งของประเทศไทย และเปรียบเทียบกับประเทศเวียดนาม (ประเทศคู่แข่ง) โดยใช้แนวคิดทฤษฎีความได้เปรียบเชิงแข่งขันของ Michael E. Porter และการวิเคราะห์ SWOT รวมทั้งศึกษาระบบธุรกิจปลานิลของประเทศไทยประกอบด้วย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากบทความ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบเชิงแข่งขันในผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ การได้รับสิทธิพิเศษด้านภาษีจากประเทศคู่ค้า และนโยบายที่ดีในการส่งเสริมอุตสาหกรรมสัตว์น้ำแช่

แข็งดังกล่าวทั้งทางตรงและทางอ้อม และมาตรฐานความปลอดภัยของอาหารได้รับการยอมรับจากประเทศคู่ค้า ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสียเปรียบในการแข่งขัน คือ อุปสงค์ภายในประเทศอยู่ในระดับต่ำ แต่เมื่อศึกษาเทียบกับประเทศคู่แข่ง ประเทศเวียดนาม พบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบในปัจจัยอุตสาหกรรมสนับสนุนและเกี่ยวเนื่องอยู่ในระดับที่สูงกว่า ประเทศเวียดนาม และได้รับผลกระทบจากมาตรการต่างๆ จากประเทศคู่ค้าน้อยกว่าประเทศเวียดนาม ส่วนการศึกษาระบบธุรกิจปลานิลในประเทศไทยนั้น พบว่าระบบย่อยปัจจัยการผลิตมีปัญหาในเรื่องของต้นทุนการผลิตสูง โดยเฉพาะค่าอาหาร ระบบย่อยการผลิต ปลาที่เลี้ยงในบ่อดิน ยังมีปัญหาในเรื่องของกลิ่นโคลน ระบบย่อยการรวบรวมและการจัดหา เกษตรกรจะขายปลาให้กับพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้กำหนดราคาและปริมาณการซื้อ

คำสำคัญ: ปลานิล, ผลผลิตกัมภ์ปลานิลแช่แข็ง, ระบบธุรกิจ และความได้เปรียบเชิงแข่งขัน

บทนำ

ปลานิลเป็นปลาที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและเป็นปลาที่กำลังได้รับความนิยมจากผู้บริโภคอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน เพราะเป็นปลาที่สามารถขยายพันธุ์ได้เองในบ่อเลี้ยง เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว การเพาะเลี้ยงปลานิลในประเทศไทยได้ขยายพื้นที่ไปทั่วประเทศ ทำให้ปลานิลกลายเป็นปลาน้ำจืดที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นอันดับ 1 ของไทย โดยมีปริมาณผลผลิตกว่า 210,000 ตัน ซึ่งในปี 2552 สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ปลานิลเป็นปลาที่ตลาดผู้บริโภคยังให้ความต้องการสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากประชากรมีอัตราการเจริญเติบโตสูงจึงส่งผลต่อแนวโน้มการเลี้ยงปลาชนิดนี้ การผลิต ปลานิลในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา โดยส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคภายในประเทศ ภูมิภาคที่มีผลผลิตปลานิลมากที่สุดในปี 2552 คือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลผลิตทั้งหมด 55,366 ตัน คิดเป็นร้อยละ 25 ของผลผลิตปลานิลทั้งประเทศเนื่องจากเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ราบเป็นส่วนใหญ่ มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย รองลงมาคือ ภาคเหนือ และภาคตะวันตก มีผลผลิตทั้งหมด 51,800 ตัน และ 43,500 ตัน คิดเป็นร้อยละ 23 และ 20 ของผลผลิตทั้งประเทศ สำหรับตลาดต่างประเทศยังมีความต้องการปลานิลเพื่อการบริโภคสูง ปัจจุบันมีโรงงานห้องเย็นรับซื้อปลานิล เพื่อแปรรูปส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ซึ่งการแปรรูปปลานิลนั้นมีหลากหลายผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ปลานิลทั้งตัวแช่แข็ง/แช่เย็น เนื้อปลานิลแล่แบบฟิลเล่แช่แข็ง/แช่เย็น เป็นต้น โดยโรงงานแปรรูปและส่งออกผลิตภัณฑ์ปลานิลจะรับซื้อปลาขนาด 400 กรัมขึ้นไป เพื่อไปแช่แข็งส่งออกทั้งตัว และรับซื้อปลาขนาด 100-400 กรัม เพื่อแต่ละเฉพาะเนื้อแช่แข็งหรือนำไปแปรรูปเพื่อส่งออกต่อไป

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีปริมาณการส่งออกปลานิลแช่แข็งอยู่ในอันดับที่ 4 ของโลก แต่ทว่าก็ยังไม่เพียงพอต่อการกำหนดทำที่หรือบทบาทการเคลื่อนไหวของภาวะราคาในตลาดโลกได้ เนื่องจากระดับราคาสินค้าประมงแช่แข็งในตลาดโลกจะเปลี่ยนแปลงไปตามกลไกของตลาด ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่ออำนาจการต่อรองทางการค้าของประเทศไทยในตลาดส่งออกเป็นอย่างมาก ประกอบกับภาวะการณ์ทางการค้าในปัจจุบันทำให้เกิดการแทรกแซง และกีดกันจากประเทศคู่แข่ง หรือประเทศผู้นำเข้าผ่านมาตรการต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนคุ้มครองและกำกับดูแลอุตสาหกรรมปลานิลแช่แข็งในประเทศไทยให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ โดยมาตรการการคุ้มครองในบางประเทศได้ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็งถูกบิดเบือนมากเกินไปซึ่งผลดังกล่าวย่อมส่งผล

กระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เนื่องจากประเทศไทยยังคงพึ่งพารายได้จากการส่งออกเป็นหลัก โดยเฉพาะการส่งออกสินค้าประมงเองนั้นก็จัดได้ว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระบบธุรกิจปลานิลในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงแข่งขันของผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็งของประเทศไทยในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษา และพัฒนากลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็งของประเทศไทย

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

แนวคิดระบบธุรกิจเกษตร

จากความหมายของธุรกิจเกษตร อาจกล่าวได้ว่าธุรกิจการเกษตรเป็นการดำเนินงานที่ต้องมีระบบ (System) คำว่า ระบบ ถ้ากล่าวอย่างกว้าง ๆ ก็คือ การรวมตัวกันของหลายสิ่งในลักษณะที่เป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กันและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ระบบอาจมีความแตกต่างกันตั้งแต่ระบบขนาดใหญ่ ซึ่งมีส่วนประกอบเป็นระบบย่อยมากมายที่มีขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนจนถึงระบบย่อยที่มีขนาดเล็กนักวิชาการของประเทศไทย และ D.K. Desai รองศาสตราจารย์อำนวยการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ทำการศึกษาและวิจัยระบบธุรกิจการเกษตรในประเทศไทย เมื่อปี 2517 และเสนอว่าเป็นระบบธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนประกอบด้วย 6 ระบบย่อยดังนี้ (สมคิด ทักษิณาวินาศ, 2543)

1. ระบบย่อยปัจจัยการผลิต
2. ระบบย่อยการผลิต
3. ระบบย่อยการรวบรวมและจัดหา
4. ระบบย่อยการแปรรูป
5. ระบบย่อยการจัดจำหน่าย
6. ระบบย่อยการส่งออก

แบบจำลองเพชร

Michael E. Porter ได้ศึกษาความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศไว้ในหนังสือ “The Competitive Advantage of Nations” ว่าสิ่งสำคัญในการแข่งขัน คือ ความสามารถที่จะผลิตสินค้าและบริการใหม่ที่ดียิ่งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ (Productivity) เป็นกุญแจสำคัญในการแข่งขันของเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน ซึ่ง Porter ได้นำเสนอสิ่งที่เรียกว่า Diamond ที่เกี่ยวข้องในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ รวมทั้งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสี่ กับบทบาทของรัฐบาลหรือนโยบายที่มีผลต่อธุรกิจ รวมทั้งโอกาสหรือสิ่งที่ไม่คาดฝันที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยองค์ประกอบหลักทั้งสี่ มีดังนี้ (ฮ้างในสุพานิ สฤกษ์วานิช, 2553)

1. สภาวะปัจจัยการผลิตภายในประเทศ
2. สภาวะอุปสงค์ภายในประเทศ

3. อุตสาหกรรมสนับสนุนและเกี่ยวเนื่องในประเทศ
4. กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันในประเทศ

แนวคิดในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจโดยทั่วไปที่นิยมในการใช้วิเคราะห์นั้น คือ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) การวิเคราะห์ SWOT เป็นการวิเคราะห์ภาพรวมของสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานขององค์กรซึ่งมีความสำคัญต่อการประเมินตำแหน่งทางการแข่งขันในอุตสาหกรรม การเปรียบเทียบการทำงานของธุรกิจในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบกับคู่แข่ง และการระบุความสำคัญของการเปลี่ยนจุดแข็งและจุดอ่อนเป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน อันนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขันโดยเน้นว่ากลยุทธ์ที่สร้างขึ้นจะต้องก่อให้เกิดความเหมาะสมระหว่างสถานการณ์ภายในและสถานการณ์ภายนอก (สาโรจน์ โอปัททชัยวิน, 2553)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมที่ยังไม่ผ่านมาตรฐานการควบคุมการผลิต จำเป็นต้องวางแผนกลยุทธ์ในการจัดหาเงินทุนหรือมีการร่วมทุนเพื่อพัฒนามาตรฐานดังกล่าว
2. อุปสงค์การบริโภคผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็งของประเทศไทยอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นผู้ผลิตควรทำการวิจัยและพัฒนาเพื่อศึกษาความต้องการของผู้บริโภคภายในประเทศและพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการมากที่สุด เพื่อกระตุ้นความต้องการภายในประเทศให้สูงขึ้น
3. ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็งจำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์ส่งเสริมการขายเพื่อดึงดูดผู้นำเข้า โดยสร้างความแตกต่างในผลิตภัณฑ์ในแบรนด์ของตน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษาความได้เปรียบเชิงแข่งขันในผลิตภัณฑ์ปลานิลแช่แข็งของประเทศไทยในตลาดส่งออกที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มตะวันออกกลาง และสหภาพยุโรป เพราะประเทศไทยมีแนวโน้มการค้ากับประเทศในกลุ่มตะวันออกกลาง และสหภาพยุโรปเพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- สมคิด ทักษิณาวิสุทธิ. 2543. ธุรกิจการเกษตรเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์
เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อ้างถึง David, J. and
Goldberg, A Conception of Agribusiness. Boston: Harvard University.
สาโรจน์ โอปัททชัยวิน. 2553. การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดน้ำก้าง

การพิมพ์. แปลจาก Fred R. David. 2009. Strategic Management Concept and Cases. Person Education Indochina, Inc.

สุพานี สฤษฏ์วานิช. 2553. การบริหารเชิงกลยุทธ์ แนวคิด และทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.